

в горнилі воєнного протистояння, що стало трагедією на наших землях і вплинуло на долю населення краю, де проходили ці драматичні події.

Список використаних джерел

1. Август Тірі Пілігрими Великої війни. Одиссея бельгійського бронетанкового дивізіону у 1915–1918 роках. К.: Темпора, 2010. 240 с.: іл.
2. Перша світова та Україна. Цифри, втрати, статистика. URL: <https://tefact.org.ua/history/persha-svitova-ta-ukrayina-tsifri-vtrati-statistika.html>
3. Україна в Першій світовій війні: між Сциллою і Харибдою. URL: <https://zn.ua/ukr/HISTORY/ukrayina-v-pershiy-svitoviy-viyni-mizh-scilloyu-i-haribdoyu-.html>
4. Події Першої світової війни на Тернопільщині. URL: <https://irp.te.ua/2009-09-27-18-43-21/>
5. Карпинець І. І. Галичина: військова історія 1914–1921 років. Львів.: Видавничий дім «Панорама», 2005. 376 с.: іл.
6. Микола Лазарович Друга російська окупація Тернопілля (1916–1917 рр.) URL <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/8266/1/...pdf>
7. Мазур О. Я., Патер І. Г. Галицька «руїна»: соціально-економічне становище Східної Галичини (1914–1915 рр.) URL: https://vlp.com.ua/files/06_7.pdf
8. Баран І. В. Вплив бойових дій на становище міст і сіл Східної Галичини на початку Першої світової війни. URL <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/10b900d5-f002-45b3-8376-65c934fba47/content>

Юлія ГРАБЕЦЬ

здобувачка вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

РОЛЬ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОГО ДУХОВЕНСТВА В ПРОЦЕСАХ ВІДНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ НА ТЕРЕНАХ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ПІСЛЯ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Події Першої світової війни спричинили розпад імперій, зокрема Австро-Угорської і російської. Українці спробували реалізувати власні державницькі прагнення, утворивши Західноукраїнську Народну Республіку (далі – ЗУНР). Проте, згідно з рішенням Ради послів держав Антанти від 15 березня 1923 р. регіон увійшов до складу Польської Республіки. Попередньо ще у 1919 р. на Паризькій мирній конференції польське представництво зобов'язалося перед учасниками надати українському населенню автономію.

Воєнні дії та російська окупація в період Першої світової війни на теренах Східної Галичини спровокували низку негативних наслідків. Серед яких були: економічний занепад регіону, падіння життєвого рівня населення, значні матеріальні втрати, «чистки» та депортації місцевого населення, сповільнення темпів розвитку освіти та культури. Керівництво Польської Республіки не сформувало стратегії відновлення регіону, оскільки зосередилося виключно на експлуатації ресурсів і проведенню колонізації місцевого українського населення. В цих умовах Греко-Католицька Церква (далі – ГКЦ) продовжувала виконувати роль як духовного, так і національного лідера в регіоні. Митрополит Андрей Шептицький в міжвоєнний період у більшості своїх звернень наголошував на тому, що священник мав бути для своєї пастви духовним опікуном, наставником, а також активно брати участь у вирішенні соціальних проблем, провадити свою роботу в контексті збереження національно-культурної самобутності українців [1, с. 46].

Керівництво ГКЦ, маючи на меті подолання соціально-економічної розрухи та занепаду в регіоні, сформувало стратегію роботи. Серед першочергових заходів були проведення просвітницької роботи та надання практичної допомоги населенню для відновлення власних господарств, побуту; популяризація

інформації про важливість дотримання гігієни та шкідливість згубних звичок; співпраця духовенства з товариствами, спілками, кооперативами; проведення заходів підтримки для потребуючих верств населення [2, с. 111].

Священники співпрацювали з сільськими старостами для спільної організації відновлення господарств громади, адміністративних будівель, парафіяльних забудов. У парафіях, де населення діяло злагоджено вже на початку 1920-х рр. вдалося покращити господарське становище. Проте все ж залишалася проблема бідності, поширення інфекційних хвороб, шкідливих звичок. Духовенство активно брало участь у процесах боротьби з алкоголізмом і тютюнопалінням. Перш за все поглибити ідею тверезості серед населення намагалися завдяки створенню «Братств тверезості», проведенні просвітницьких заходів у парафіях [3, с. 171; 4, с. 407]. Ще одним напрямком роботи була співпраця з товариствами, які пропагували здоровий спосіб життя. Одним із таких було антиалкогольне товариство «Відродження», філії та гуртки якого були відкриті в кожному деканаті [5, с. 103]. Представники товариства організували протиалкогольні курси, лекції, віча, видавали брошури та місячник «Відродження» [6, с. 97–99].

На початку 1930 рр. світова економічна криза поглинула значну кількість держав, не оминули негативні процеси й терени Східної Галичини. Значна частина населення зіштовхнулася з відсутністю роботи, затримкою заробітної плати, втратою житла тощо. Польська Республіка практично не намагалася вирішити цих проблем, оскільки була зацікавлена в корисному використанні регіону, а не в відновленні якісного життя суспільства. Тому на початку 1930-х рр. за ініціативи митрополита А. Шептицького, єпископа Г. Хомишина та Й. Коциловського створено осередки Українського комітету допомоги безробітним та вбогим (далі – УКД) [7, с. 110–112]. УКД складався з трьох відділів, що перебували у Львові, Станіславові та Перемишлі. До повноважень кожного відділу входила опіка повітовими та парафіяльними осередками. Найчастіше до керівного складу осередків усіх рівнів входили місцеві греко-католицькі священники. Центральне бюро комітету формувало плани проведення громадських акцій, розподіляло матеріальну допомогу, дбало про моральну підтримку потребуючих. УКД передбачав надання допомоги безробітним, голодуючим, сиротам, вдовам, людям похилого віку та з фізичними вадами [8, с. 3–6; 9, с. 115]. Досить поширеними були випадки, коли людина, яка втратила будь-які ресурси для життя отримавши підтримку від товариства знаходила нові шляхи заробітку та виходу з власної безпомічності.

Серед товариств, які отримували фінансову допомогу від митрополита були: товариство «Воля», «Будучність» (м. Львів), українських робітників «Сила», усі діяли у Львові [10, с. 242–243]. Належну увагу А. Шептицький приділяв опікунським осередкам, зокрема, сиротинцям, які, маючи значну кількість вихованців, потребували матеріального забезпечення [11, с. 34]. За ініціативи митрополита сиротинці отримували земельні угіддя. Наприклад, сиротинець у Зарваниці отримав 364 морги землі вартістю 750 тис. австрійських (довоєнних) корон, сиротинець у Львові отримав земельну ділянку вартістю 600 тис. корон [12, с. 42].

Після Першої світової війни на теренах Східної Галичини з'явилися опікунські та добродійні інституції. Під їх опіку та протекцію підпадали колишні полонені, інтерновані, сироти, вдови, люди старшого віку, які потребували матеріальної та моральної допомоги. ГКЦ на постійній основі підтримувала такі осередки, відбувалася тісна співпраця з чернечими згуродженнями (св. Василя Великого, св. Теодора Студита, сестрами Службеницями Непорочної Диви Марії, сестрами-мироносицями).

Політика польської влади скеровувалася на створення перешкод для розвитку української культури, скорочення сфер вживання української мови, посилення процесів колонізації. У таких умовах і з урахуванням соціального зубожіння,

можливості отримувати українську освіту були мінімальні. Духовенство ГКЦ, маючи достатнє фінансове становище, створювало приватні школи з українською мовою викладання. Також співпрацювали з товариством «Рідна школа», осередки якого існували у Східній Галичині. На початок 1920-х рр. ¼ усіх керівників «Рідної школи» були українськими священниками [13, с. 14–15; 14, с. 22]. Основним прибутком товариства було зібрання коштів під час коляди та пожертви доброчинців тощо. У 1931 р. «Рідна школа» відзначила 50-ліття свого існування, з цієї нагоди опубліковане звернення митрополита А. Шептицького, в якому він закликав громадськість до матеріальної підтримки товариства.

Також священники співпрацювали з дитячими та молодіжними організаціями, серед яких були: «Пласт», «Січ», «Сокіл», «Луг». Наприклад, митрополит А. Шептицький виділив земельну ділянку в Підлютті для «Пласту». Пізніше його керівництво заснувало на цих теренах «Діточу оселю ім. митрополита Андрія Шептицького». У співпраці з «Просвітою» греко-католицькі священники влаштовували різноманітні заходи: відзначення ювілеїв відомих українських діячів, місяці «доброї» преси, концертні виступи тощо. Згідно зі звітом загальних зборів «Просвіти» за 1934 р. у Галичині 497 священників займалися просвітницькою роботою [5, с. 12; 15, с. 25–26].

Усвідомлюючи важливість збереження української історії, культури та мистецтва, митрополит А. Шептицький намагався розвивати музейну справу в регіоні. З його ініціатииви ще в 1905 р. створено Український національний музей у Львові, який на 1936 р. мав понад 80 тис. експонатів. Завдяки фінансовій допомозі митрополита, українські митці мали змогу навчатися в закордонних навчальних закладах. Наприклад, це були українські малярі: М. Сосенко, О. Курилас, М. Бойчук, М. Федюк, С. Бурачек, Я. Струхманчук. У яких згодом українське духовенство замовляло вітражі, ікони, плащівниці тощо [16, с. 94; 9, с. 103–105]. У 1931 р. для організаційної та фінансової підтримки створено «Союз прихильників Національного музею у Львові», очолюваний єпископом І. Бучком. Впродовж першого року існування до цієї організації приєдналися 10 священників з Галичини і 3 зі США з річним внеском по 60 злотих, Всесвітліший Сесбор крилошан греко-католицької митрополичої капітули, духовенство Бобрєцького та Бережанського деканатів з річною внеском по 120 злотих, 21 світська особа з внеском по 60 злотих, ще п'ять установ з річним внеском по 120 злотих [11, с. 34; 17, с. 121–125].

Парафіяльне духовенство активно підтримувало працю товариства «Сільський Господар», що займалося пропагандою зайнятості різними галузями господарства (рільництвом, тваринництвом, садівництвом, городництвом, бджільництвом); проводило роботу щодо купівлі та продажу техніки, насіння; організовувало поширення фахової літератури. Завдяки відновленню таких осередків після Першої світової війни налагоджувалося місцеве самоврядування, населення мало можливість відвідувати курси ведення сільського господарства тощо [4, с. 407].

Отже, греко-католицьке духовенство після Першої світової війни було активним учасником матеріально-господарського відновлення регіону, зробило значний внесок у процеси збереження національної освіти та культури. Завдяки роботі священників українці мали можливість отримувати освіту рідною мовою. ГКЦ комплексно проводила просвітницьку роботу в різних напрямках, в тому числі фінансово-господарському, медичному, національному, культурному. Для посилення українських впливів у регіоні духовенство тісно співпрацювало та підтримувало контакти з місцевими товариствами («Рідна школа», «Просвіта», «Сільський господар», «Пласт», «Сокіл», «Січ», «Луг» тощо). Така різнобічна діяльність священників сприяла збереженню і розвитку національних та соціокультурних цінностей.

Список використаних джерел

1. Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Ф. 408, Оп. 1. Спр. 10.
2. Пилипів І. В. Греко-католицька церква – найвпливовіша суспільна сила у кристалізації української нації міжвоєнної Галичини // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В.Гнатюка. Історія. 2010. (1). С. 109–114.
3. Руда О. Національно-освітня політика урядів Польщі щодо населення Галичини в 20–30-х роках ХХ століття: реалізація та рецепції. Львів, 2019. 802 с.
4. Грабець Ю. А. Роль греко-католицького парафіяльного духовенства в процесах соціально-економічного розвитку Східної Галичини в міжвоєнний період // Актуальні проблеми історичної науки та освіти у дослідженнях молодих учених: матеріалів всеукр. студ. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, 2024. Тернопіль, 2024. С. 405–411.
5. Перевезій В. О. Служіння Богу і народу: Українська греко-католицька церква між двома світовими війнами. Київ, 2004. 203 с.
6. Зуляк І., Макар Ю. Східна Галичина і Західна Волинь: особливості культурно-освітнього і соціально-економічного становища у міжвоєнній Польщі // Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис. 2023. Чис. 28. С. 95–102.
7. Бистрицька, Е., Грабець, Ю. Становище та діяльність греко-католицького парафіяльного духовенства Східної Галичини у 1914–1939 рр. // Східноєвропейський історичний вісник. 2023. № 27. С. 105–116.
8. Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Ф. 408, Оп. 1. Спр. 74.
9. Богачевський Д. На возі і під возом. Торонто, 1976. 142 с.
10. Грабець Ю. А. Діяльність греко-католицького парафіяльного духовенства Східної Галичини в контексті збереження соціокультурних цінностей населення у міжвоєнний період // Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, 11–12 травня 2023 р. Тернопіль, 2023. С. 239–244.
11. Союз прихильників Національного Музею у Львові // Львівські Архієпархіальні Відомости. 15 грудня 1932. №10. С. 34–35.
12. Вегеш М. М. Нариси історії Української Греко-Католицької Церкви: в 2 т. / редкол.: М. М. Вегеш та ін. Ужгород, 2022. Т. 1. 392 с.
13. Гнот С. І. Добродійна діяльність Греко-католицької церкви у 1921 – 1939 х рр. ХХ ст. (за матеріалами української галицької преси): автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. Львів, 2003. 21 с.
14. Державний архів Тернопільської області. Ф. 14. Оп. 1. Спр. 465.
15. Качор А. Роля духовенства і церкви в економічному відродженні Західної України. Вінніпег, 1992. 40 с.
16. Нагірняк А. Польська освітня політика на західноукраїнських землях у міжвоєнний період // Емінак. 2018. (1). С. 93–97.
17. Надрага М., Васільєва С. Митрополит Андрей Шептицький і медицина: задуми, проекти та їх реалізація // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. 2015. № 7. С. 119–134.